

Kamu Yararı Çerçevesinde Acele Kamulaştırma

Mehmet YOĞURTCU¹

Özet

Kamu yararı kavramı yönetim ve siyaset bilimlerinde çok sık kullanılmakla beraber idari, teknik, hukuksal, sosyal ve felsefi bir kavramdır. Kamu yararı kavramı aynı zamanda etik ve ideolojik boyutlarının da söz konusu olması dolayısıyla tanımlaması oldukça güç bir konsept olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamu yararı sadece salt idare hukuk veya felsefi yaklaşımlar içerisinde değerlendirilemeyecek kadar geniş, kamusallıkla doğrudan bağlantılı ve kamusal alanda yaşayan değişimlerden birebir etkilenen toplumsal içerikli bir kavramdır. Antik Yunandan günümüze kadar ki tüm hukuk sistemlerinde yer almış olan kavram yeni anlayışlar çerçevesinde irdelenerek siyasilerin politika üretmelerinde kamu yararını merkeze alma gereksinimlerini zorunlu kılmıştır.

Bu makalede, Kamulaştırma ve Acele Kamulaştırma işlemlerinin yasal dayanağı olan, Kamu Yararı Kavramının, kısaca tarihsel gelişimi incelenmiş, bu konu ile ilgili Anayasa Mahkemesi ve Danıştay kararlarının irdelenmesi yapılmış, Kamu yararının evrimlerinden olan Üstün Kamu Yararı ve Acelecilik kavramı değerlendirilmiştir. Devamında üç farklı konuda çıkarılmış Bakanlar Kurulu kararlarının teori ve uygulama biçimleri, kısa çıkarımlarla ele alınarak, Kamu Yararı Kararının nasıl olması gerektiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Kamu Yararı, Üstün Kamu Yararı, Acele Kamulaştırma, Acelecilik*

¹ *İstanbul Aydın Üniversitesi, İşletme Ana Bilim Dalı, Yerel Yönetim ve Mahalli İdareler Bölümü.
mehmetyogurtcu60@gmail.com*

Urgent Expropriation within the Scope of Public Interest

Abstract

Public Interest has meaning of the philosophy, social, legal, technique, executive, also is used in administration and political sciences frequently. Public interest has ethic and ideological dimensions and therefore, we encounter difficult concept frame. Public interest does not evaluate only administrative law or philosophical approaches but also evaluate social concept affected by changes in public space. The conception of public interest taken place in the whole legal systems from Ancient Greece to the present time requires centralization of public interest in the process of producing policy by politicians by examining thoroughly in the new perspective.

In this article, conception of the Award Decision of Public Utilities having a legal basis and its historical development have been examined expropriation and urgent expropriation processes, and conception of best public interest and urgency have been evaluated by researching Constitutional Court and Council of State thoroughly. Afterwards, three different decrees of the council of ministers have been studied theoretically and practically and it is revealed how Award Decision of Public Utilities should be implemented.

Keywords: *Public interest, best public interest, urgent expropriation, urgency*

Giriş

Kamu kelime anlamı olarak halk hizmeti gören devlet organlarının tümü, bir ülkedeki halkın tamamı, amme, bütün anlamlarını karşılar. Kamu yönetimi ise bu bütünün sevk ve idaresi anlamına gelmektedir. Kamu yönetimi kamu politikalarının oluşturulması, uygulanması, planlanması, örgütlenmesi, yönlendirme, koordinasyon, denetim, sevk ve idare gibi işlem ve faaliyetleri gerçekleştirirken kamu yararını merkeze almak zorundadır. Kamu yararı konsepti genel yarar, toplumsal refah, kamu menfaati gibi kavramların yerine de kullanıldığı görülmektedir.

İnsanoğlunun birlikte yaşamaya başlayıp toplulukları oluşturmasıyla gündeme gelen Kamu yararı kavramı, genel düzenlemelerin ve kuralların temel dayanağını oluşturmaktadır. Bununla birlikte felsefe biliminin üzerinde tartıştığı ve yönetim gücünü elinde bulunduranların eylemlerinin haklılığını ve doğruluğunu destekledikleri en önemli unsur olmaktadır. Kamu yararından açık bir biçimde söz etmemekle birlikte, sıkça topluluğun yararı kavramını kullanan Eflatun ve Aristo, bir toplumun ortak yararının, o toplumun tüm bireyleri için en iyisi olduğunu belirtmişlerdir(Keleş, 1993).

Her alanda olduğu gibi Kamu yararı kavramı da küreselleşme, neo-liberal politikalar postmodernizm ve yeni anlayışlar ışığında farklı biçim kazanabilmekte ve etki alanı daha genişlemekle beraber etkinlik, verimlilik, karlılık gibi olgular çerçevesinde siyasi iradenin kamu yararı gereksinimlerinden uzaklaşabildikleri görülmektedir.

Kamu Yararı ve Tanımı

Kamu yararı kavramı, idari işlemlerin hukukiliğini denetlemede bir “kriter”, temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında bir “sebebe” (Akıllıoğlu, 1991), yargıçların yetkilerinin belirlendiği temel ölçütü, yönetim hukukunun belirleyici unsuru; kısacası toplum yararına yapılan faaliyetlerin uygunluğunun ölçüsüdür.

Kamu yararı kavramı yaygın kapsamına, işlevli ve öznel kullanım alanına sahip olmasına rağmen mevzuatta belirgin bir tanımlama yapılmadığından, birçok çevre tarafından tartışılan özü yâda içeriği belli olmayan ancak biçim yönünden ele alınan, öğreti ve mevzuattaki yeri ve anlamı bakımından incelenen bir konudur. Bu konudaki belirsizliğin kamu yararı kavramının çok işlevli olmasından kaynaklandığı görülmektedir.

Kamu yararı, devletin doğrulaması, gereksinimlerinin karşılanması, düzenin korunması, kamunun elinde bulunan yetki ve kaynakların halk için kullanılmasını belirleyen tüzel koşul, iyelik hakkı sınırları ve bu hakkın güvenceye bağlanması, siyasal ve döngüsel değerler bütünüdür.

Özel mülkiyet kavramı kadar eski olan kamu yararı, antik çağlarda adalet kavramı ile özdeşleştirilmiş, ortaçağ Avrupası'nda barış ve adalet'in korunması, James Harrington için ise ortak hukuk, ortak adalet ve yasaların imparatorluğu anlamlarında kullanılmıştır. 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesinde de belirtildiği gibi, ferdi çıkarlarla kamu yararı çatıştığında, ferdin hakları yasayla kamu yararı lehine sınırlanabilecektir. Böylelikle çağdaş kamu yararı anlayışına doğru yol katedilmeye başlanmıştır(Akıllıoğlu, 1991). 1789 yılından itibaren önce Fransız Kamu Hukukuna giren kavram daha sonra çağdaş kamu hukuku tarafından benimsenerek literatürdeki yerini almıştır. Kamu yararı kavramı tarihsel gelişmeler ışığında Fransız ihtilali sürecinde bir kırılma yaşamış, doğaüstü veya dinsel kökenini bir kenara bırakarak ussal ve değişken yapıya bürünmüş ve günümüz demokratik yönetim sistemlerine eklemlenmiştir.

Ülkemizde kamu yararı konusunda söz söyleme görevini üstlenmiş olan Anayasa Mahkemesi; “Yasa koyucuya verilen düzenleme yetkisi, hiçbir şekilde kamu yararını ortadan kaldıracak veya engelleyecek... biçimde kullanılamaz” (AYM 1986, sayı;19160) ifadesi ile yasa yapımını kamu yararına bağlamıştır.

Akıllıoğlu, AYM kararları doğrultusunda kamu yararı kavramını; Genel ve kapsayıcı, toplum yararı ile uyumlu, kamu hizmetinin kamu yararı olduğu, sınırlama nedeni olduğu, toplum yararının üstün ve değişken olduğu, nesnel ve zorunlu bir neden-sonuç bağı gerektirdiği başlıkları altında toplamıştır.

Kamulaştırma işlemlerinde kamu yararı, Anayasamızın temel hak ve ödevler kısmında alt başlık ve konuları halinde düzenlenmiştir. Kavramın anlamı mevzuatta belirtilmediğinden ve göreceli olduğundan, değişen zamana ve mekâna göre farklılıklar arz edebilmektedir. Bu durumda “nelerin kamu yararı olduğu hususu, yani kamulaştırma işleminin sebep unsuru idarenin takdirine bırakılmış gözükmektedir”(Güven, 1999).

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi bu takdir yetkisinin kullanımında uyulması gereken temel ilkeler tavsiyesinde bulunmuştur. “Takdir yetkisini kullanan bir idari makam:

- Yetkinin verilmiş amacından başka amaç güdemez;
- Yalnızca somut olaya ilişkin öğeleri dikkate alarak nesnelliğe ve tarafsızlığa uyar;
- Hakkaniyete uymayan ayrımcılıktan kaçınarak yasa önünde eşitlik ilkesini gözetir;
- İşlemin amacıyla, kişilerin hakları, özgürlükleri veya menfaatleri üzerindeki olumsuz etkileri arasında bir denge sağlar (Karahanoğulları, 1996).

Üstün Kamu Yararı

Üstün kamu yararı kavramı birden fazla (genellikle iki) kamu yararının mevcut olduğu durumlarda karar vericiler açısından belirleyici olması amacıyla doğmuş bir kavramdır. Sınırları niceliksel ve niteliksel değerler çerçevesinde belirlenen üstün kamu yararı ile ilgili kesin bir tanımlama ya da tanımlamanın yapıldığı net bir yasa maddesi yoktur. Bu konudaki belirsizlik verilen kararların üstün kamu yararı kavramının doğrultusunda değişiklik göstermesine sebep olmaktadır. Üstün kamu yararı konusundaki bu durum, hem karar vericiler hem de dava açıcılar açısından bir boşluk ve hareket alanı oluşturur. Çevre konulu davalarda, genellikle doğanın olduğu gibi korunması, biyolojik çeşitliliğin korunması, ormanların orman kalması, akarsulara müdahale edilmemesi başlıklarında “üstün kamu yararı” kararı çıkmakta ve “üstün kamu yararı” kavramı daha çok doğanın lehinde kararları sağlamaktadır. Ancak, bu konudaki belirsizlik zaman zaman aynı başlık için iki farklı davada iki farklı karara sebep olabilir. Emsal bir mahkeme kararı incelendiğinde Ankara ili, Çankaya ilçesi, Ahlatlıbel mevkiin’ de bulunan 2567 sayılı parsel taşınmazın, sahibi tarafından çok katlı konut ve turizm alanı yapımına olanak sağlayacak mevzi imar planının onaylanması amacıyla Çankaya Belediye Başkanlığına başvurması üzerine söz konusu parselin Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından yapılan 1/5000 ölçekli ODTÜ Revizyon Nazım İmar Planı kapsamında park ve rekreasyon alanı olarak ayrıldığı anlaşılmıştır.

Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı bu nedenle önerilen mevzi imar planını incelemeyeceğini bildirmesi üzerine uyuşmazlık konusu parselle ilişkin bölümün iptaline yönelik olarak idare mahkemesine dava açılmıştır.

İdare mahkemesi tarafından yerinde yaptırılan keşif, bilirkişi raporları, diğer bilgi ve belgelerin incelenmesi sonucunda 44160 m² yüzölçümüne sahip söz konusu parselin davacının önerisi doğrultusunda turizm ve çok katlı konut alanı olmasının plan bütünlüğü açısından uygun olmayacağı, söz konusu parsel üzerinde yer alan tuğla fabrikasının ekonomik değerini doldurmadığını, bu çerçevede 1971 yılından beri faaliyet gösteren fabrikanın onaylı imar planlarınca yok sayılamayacağını, fabrika ve alanın yüksek değerli ve kamulaştırma bedelinin çok yüksek olacağından dolayı park ve rekreasyon alanı yapılmasının yerinde olmadığı ve 1000 metre uzaklıkta yer alan servis alanının bu parsel için uygun görülmemesi nedeniyle anlaşılamadığı, yapılan imar planının planlama tekniğine, planlama esaslarına, şehircilik ilkelerine, imar mevzuatına ve kamu yararına uygun olmadığı sonucuna varılarak dava konusu planın davacının parseline ilişkin kısmının iptaline karar verilmiştir.

Karar davalı idare tarafından temyiz edilmiştir. Danıştay 6.Daire Başkanlığı dosyayı inceleyerek verdiği kararda söz konusu parselde imar planından önce herhangi bir imar planının söz konusu olmadığını, imar planlarının yargısal denetimi esnasında şehircilik ilkeleri, planlama esasları ve kamu yararı kriterlerinin yanısıra özelliği itibariyle imar planının bütünlüğü, genel yapısı, kapsadığı alanın nitelikleri ve çevrenin korunması gibi olguların yanısıra «üstün kamu yararı» ilkesinin de gözetilmesinin zorunluluğunu vurgulamıştır. Danıştay plan bütünlüğü çerçevesinde planın kapsadığı tüm alanı (kentsel servis alanları, eğitim ve sosyal tesisler alanı, üniversite, spor, dinlenme ve rekreasyon alanları, orman, ODTÜ Kampüsü ve yakın çevresi, Ahlatlıbel Bölgesi, Eymir Gölü ve yakın çevresi, Ankara Kent Makroformu) çevresi ile birlikte değerlendirmek gerektiğini belirterek söz konusu parselin yapılmaya çalışılan park ve rekreasyon alanı olarak kullanılmasında üstün

kamu yararı bulunduğu ve bu üstün kamu yararını anılan fabrikanın ekonomik değeri, kamulaştırma bedelinin yüksek oluşu gibi olguların ortadan kaldıramayacağı sonucunu belirtmiştir(Danıştay 6.Daire 1966/5362). Yine söz konusu kararda park ve rekreasyon alanının kamunun genel kullanımına açık olması ve kamu yararının belirgin ihtiyaçlarından olduğu ve dava konusu imar planında hukuka aykırılık bulunmadığını ve aksi yönde verilecek kararlarda isabet olmayacağını belirterek İdare Mahkemesinin 1996/210 esas sayılı kararının bozulmasına karar vermiştir.

Yine az önceki örnek mahkeme kararından farklı olarak söz konusu orman arazisinin turizme açılması (ekonomik kalkınma sebebiyle kamu yararı) veya orman alanı olarak kalmasında, idare ormanın orman olarak kalmasında üstün kamu yararı olduğu kararını verebilir. Fakat “Orman arazilerinin turizme açılmasında üstün kamu yararı yoktur.” şeklinde net bir şey söylenemez. Üstün kamu yararı, iki kamu yararının birbiriyle yarıştığı ya da çatıştığı durumlarda daha geniş kamunun yararı anlamı çıkmaktadır. Hedefi büyük ölçüde ve birincil öncelikte ekonomik kalkınma olan ve gelişmekte olan Türkiye için üstün kamu yararı, çevre davalarının ve çevre savunucularının en büyük savunusu aracı ve kavramıdır. Ancak, teorinin davadan davaya değişkenlik göstermesi nedeniyle bu kavramın net olarak doğanın lehine kanunda yer alması çok önemlidir. Ayrıca, Bolivya’daki (2010) toplantı sonrasında ortaya çıkan “Halkların Antlaşması” metninde yer alan haklar, hem doğanın hem de kamunun yararlarını en üst düzeyde kapsayacak şekilde ele alınmıştır. Üstün kamu yararı kavramını kanunlaştırırken ve Doğa Hakkını yasayla güvence altına alırken Halkların Antlaşması metninde yer alan maddelerin altyapı oluşturması çok önemlidir.

Acele Kamulaştırma

Acele kamulaştırma işlemlerinin ön şartı Kamu yararı kararıdır. Zaman kaybına sebebiyet vermeksizin kamu yararının söz konusu olduğu acil durumlarda kıymet takdiri düzenlenerek, diğer kamulaştırma işlemlerinin sonradan tamamlandığı el konulma biçimidir.

Kamulaştırma Kanununun 27. maddesinde acele kamulaştırma yapılabilecek haller sınırlı olarak sayılmıştır. Bu halleri detaylı olarak şöyle açıklayabiliriz;

1) 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun uygulanacağı yurt savunması çerçevesinde acele kamulaştırma

3634 sayılı kanununun 1.maddesinde “Seferberlik ve savaş hali ile bu hallerin henüz ilan edilmemiş olduğu ancak savaşı gerektirebilecek bir durumun meydana geldiği gerginlik ve kriz dönemlerinde yapılacak seferberlik hazırlıkları ile kıtaların toplanması esnasında, alelade vasıtalarla temin edilemeyen bütün askeri ihtiyaçları veya hizmetleri bu Kanun hükümleri dairesinde vermeye veya yapmaya her şahıs borçludur.”

1939 yılında çıkarılan kanun Türkiye'nin 2.Dünya savaşına girme ihtimali göz önüne alınarak çıkartılmıştır. Kanun savaş ve seferberlik gibi ülkenin tamamını ilgilendiren zamanlarda acele hallerin düzenlenmesini içermektedir.

2) Aceleliğine Bakanlar Kurulunca karar alınacak hallerde acele kamulaştırma

Milli Müdafaa Mükellefiyeti kanunu aksine istisnai bir kamulaştırma çeşidi olarak düzenlenen ve Bakanlar Kurulunun acelecilik halinin tespitinde takdir yetkisinin olduğu acele kamulaştırma biçimidir.

Acelelik kavramı, niteliği itibariyle belirsiz bir kavramdır. Belirsiz bir kavram olan “acelelik” ile Bakanlar Kuruluna, bir halin acele olup olmadığı konusunda takdir etme ve olayı/durumu acele olarak nitelendirme yetkisi tanınmıştır. Kanunun bu düzenlemesiyle Bakanlar Kurulunun, acele kamulaştırma işlemlerinin sebep unsuru bakımından takdir yetkisinin olduğu söylenebilir (Ercan, 2000).

İdareye, işlemin sebebini, konusunu, zaman ve yerini belirlemek; çeşitli çözümlerden birini seçmek; işlem yapmak ya da yapmamak konusunda verilen bu hareket serbestisi takdir yetkisi olarak adlandırılmaktadır(Kaya, 2001).

Bakanlar Kurulu kararı ile yapılacak acele kamulaştırma işlemlerinde acele halin gerçekleşmesi gerekmektedir. Acele kamulaştırma yapılabilmesi için taşınmazın acil gerekliliği, kamu yararı ve olağanüstü bir uygulamanın gerekliliğinin oluşması gerekmektedir. Örneğin; “Atatürk barajının yapılması sebebiyle su altında kalacak Adıyaman İli Samsat İlçe merkezinin yeni yerleşim yerinin, Arsa Ofisi Genel Müdürlüğünce acele kamulaştırılması kararı olağanüstü bir uygulamanın varlığına, taşınmaza acil ihtiyaç ve kamu yararı amacına hizmet etmektedir”.

Kamulaştırma işlemlerinde acelelik halinin uygulanabilmesi için Bakanlar Kurulu Kararında, acelelik hali ve bu hali gerekli kılan durumlar ile gerek acele kamulaştırmanın konusu, gerekse acele kamulaştırılacak taşınmazlar açıklıkla gösterilmek suretiyle acele kamulaştırmanın kapsamı ve çerçevesinin belirlenmesi, acelelik halinin dışındaki durumlar için Bakanlar Kurulu Kararının uygulanmasını sağlayacak ayrıntıya kararda yer verilmesi, yasa koyucu tarafından acelelik halini belirleme konusunda Bakanlar Kurulu’na tanınan yetkinin başka bir makam ya da mercii tarafından kullanılması sonucunu doğuracak, yetki devrini içerecek unsurlar taşınmaması gerekmektedir.

“Acelecilik hali” nin aşağıdaki özellikleri taşıması gerekir:

- Kamulaştırma işlemleri gösterilerek konu yönünden bir sınırlama içermesi gerekir.
- Acele kamulaştırmanın çerçevesi çizilmelidir.
- Acelecilik hali somut olarak belirtilmelidir.
- Uygulama açısından süreklilik öngörmemelidir.
- Bakanlar Kurulu’na tanınan yetkinin başka makam ya da mercilerce takdir edilerek kullanılmasına olanak sağlamamalıdır.
- Mülkiyet hakkının korunması, kullanılması ve sınırlandırılması yönünden belirsizlik yaratmamalıdır.
- Mülkiyet hakkı ile sınırlandırılması arasındaki denge “gerekçe gösterilmeden” zedelenmemelidir.

Bakanlar Kurulu Kararınca konu yönünden bir sınırlama getirilmemesi ve uygulama açısından da süreklilik gösterecek

biçimde Kamu Kurumunca yapılacak tüm kamulaştırma işlemlerinde acele kamulaştırma hükümlerinin uygulanmasına karar verilmesi hukuka aykırıdır (Duman, 2015).

Anayasanın 125. maddesi “idarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır” hükmü idarenin kullandığı takdir yetkisi çerçevesinde yapılan işlemlerin yargı denetimine tabi olduğunu ortaya koymaktadır.

İdari yargı mercileri tarafından yapılan yargısal denetim, idarenin takdir yetkisinin, kamu yararına ve kamu hizmetinin gereklerine uygun olup olmadığına ilişkindir(Yıldırım ve diğerleri, 2015).

Danıştay, Bakanlar Kurulu tarafından verilen “acelelik” halinin denetimi sırasında bazı ölçütler geliştirmiştir. Bu ölçütler, acele kamulaştırma usulünün uygulanması için gerekli olan olağanüstü koşulların oluşup oluşmadığı, acelecilik kararı vermeye yetkili makam, kamu yararının bulunup bulunmadığı ve kamunun uğraması muhtemel zarardır.

Danıştay bu ölçütte acele kamulaştırma koşullarının oluşup oluşmadığını kamu yararı ve kamu düzeni kavramları açısından değerlendirmektedir; fakat kamu yararı nedir, nerededir, nasıl olmalıdır diye bakamaz. Kamu yararının nerede, nasıl olduğuna idare karar verir (Teziç ve Yüzbaşıoğlu, 2014). Aksi halde Danıştay “yerindelik” denetimi yapmış olacaktır.

Kamu yararının bireysel hak ihlallerine yaslanmayan davalarda Danıştay 10.Dairesine ait 11.05.2011 tarih ve E. 2010/13350, K.2011/1738 Sayılı Kararı ile “Bireysel hakkın ihlaline dayanmayan kamu yararını doğrudan ilgilendiren konularda açılan iptal davaları, objektif ve somut nitelikte olup; bütünüyle kamu yararını amaçlamaktadırlar. Dolayısıyla iptal davalarında feragat isteminin de kamu yararı ölçütü kullanılarak karara bağlanması gerekir” şeklinde kararı ile kamu yararını kati şekilde incelemektedir.

Bakanlar Kurulu kararı ile alınan acele kamulaştırma işlemlerine askeri nedenler, toprak mülkiyeti, tarım ve hayvancılık, kıyılarından yararlanma, sağlık ve iskân, ekonomik, sosyal ve kültürel konulara zamanla ulaşım, konut, turizm, şehircilik, enerji ve çevre konuları da girmiştir.

3) Özel kanunlarla öngörülen olağanüstü durumlarda acele kamulaştırma

Kamulaştırma Kanununun 27. maddesinde düzenlenmiş olan olağanüstü durumlar, 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanununun, 8. maddesinin 3. fıkrasının (j) bendindeki düzenlemeyle Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri içinde kalan özel mülkiyet konusu arazi ve arsaların turizm yatırımlarına tahsisi amacıyla, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 27. maddesi hükümlerine göre acele kamulaştırma yapabileceği belirtilmektedir. 3213 sayılı Maden Kanununun 46. maddesinde, kamulaştırma işlemlerinin 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununa göre yapılacağı düzenlenmiştir. Kamulaştırma işlemleri konusunda 2942 sayılı Yasaya gönderme yapılmakla yetinilerek, acele kamulaştırmaya ilişkin ayrıca özel bir düzenleme yapılmamıştır. Bu nedenle, özel şahıs lehine yapılacak olan kamulaştırmalarda acele kamulaştırmayı içeren 2942 sayılı Kanunun 27. maddesinin de uygulanabileceği kabul edilmektedir.

4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanununun 12. maddesinde yapılan düzenleme ile bu kanun kapsamında yapılacak kamulaştırmalarda, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun esas ve usullerinin geçerli olduğu düzenlenmiştir. Bu duruma göre, 27. madde kapsamında acele kamulaştırma usulü, bu kanun kapsamında yapılacak olan kamulaştırmalarda da uygulama alanı bulabilecektir(Arslanoğlu, 2013).

Ve son olarak 2012 yılında kabul edilen 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun 6. maddesinin 2. fıkrasındaki düzenleme eklenmiştir. Bu düzenleme, "Üzerindeki bina yıkılmış olan arsanın maliklerine yapılan

tebligatı takip eden otuz gün içinde en az üçte iki çoğunluk ile anlaşma sağlanamaması hâlinde, gerçek kişilerin veya özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetindeki taşınmazlar için Bakanlık, TOKİ veya İdare tarafından acele kamulaştırma yoluna da gidilebilir” şeklindedir.

Kamulaştırma kanununda düzenlenmiş olan özel kanunlar daha çok ekonomik yarar gözetilerek çıkarılmışlardır. Fakat özel kanunlar incelendiğinde “6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun” haricinde düzenlenmiş kanunlarda olağanüstü hali gerektirecek hal söz konusu değildir.

Acele kamulaştırma işleminin yasal dayanağı 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 27.maddesinde; “3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun uygulanmasında yurt savunması ihtiyacına veya aceleliğine Bakanlar Kurulunca karar alınacak hallerde veya özel kanunlarla öngörülen olağanüstü durumlarda gerekli olan taşınmaz malların kamulaştırılmasında kıymet takdiri dışındaki işlemler sonradan tamamlanmak üzere ilgili idarenin istemi ile mahkemece yedi gün içinde o taşınmaz malın **(Değişik ibare: 24.4.2001 – 4650/15 md.)** 10 uncu madde esasları dairesinde ve 15 inci madde uyarınca seçilecek bilirkişilerce tespit edilecek değeri, idare tarafından mal sahibi adına **(Değişik ibare: 24/4/2001 – 4650/15 md.)** 10 uncu maddeye göre yapılacak davetiye ve ilanda belirtilen bankaya yatırılarak o taşınmaz mala el konulabilir” şeklinde düzenlenmiştir.

Acele kamulaştırma işlemine taşınmazın satın alma usulü ile elde edilemediği durumlarda, Bakanlar Kurulundan çıkarılan kamu yararı kararı sonrasında, idare tarafından, Asliye Hukuk Mahkemesine kamulaştırma bedelinin tespiti ve tescili için dava açmasıyla başlanır. Asliye hukuk mahkemesi 30 gün süre zarfında taşınmazın değerini belirlemek suretiyle mal sahibi adına bedelin bankaya yatırılmasını sağlayarak tescil işlemini gerçekleştirir. Bedele ilişkin itiraz temyiz yolu kapalı olmak üzere Asliye Hukuk Mahkemesine yapılabilmektedir.

Bakanlar Kurulu Tarafından alınan acele kamulaştırma kararları;

Bakanlar kurulu tarafından alınan acele kamulaştırma kararlarından üç tanesi ele alınarak açıklanacaktır,

● **Ergene havzası ve kollarının temizlenmesi;** Trakya ve Ergene havzasının kamu yararına aykırı ve hukuksuz plan çalışmaları, çarpık kentleşme, arıtımın yetersizliği, sanayi ve çevre denetim görevlilerinin görevlerini yerine getirmemesi, sanayi tesislerinin yoğunluğu ve teşvik edilmesi Ergene nehrinin ve çevresindeki doğal alanların yok olmasına ve Ekolojik dengenin geri dönülemeyecek ve sürdürülemeyecek şekilde tahrip olmasına sebep olmaktadır.

Tarım ve Köy İşleri bakanlığının, DSİ'nin, Üniversitelerin, Yerel Yönetimlerin, STK'ların ve diğer kurum ve kuruluşların ortaya koydukları raporlar çerçevesinde Ergene nehrine bırakılan endüstriyel(sanayi), evsel, tarım ilaçları ve gübre atıkları sonucunda kimyasal kirlilik, ağır metal kirliliği, başta olmak üzere çevre kirliliği söz konusudur. Toprak, balık ve yumuşakçalar, yapraklı bitkiler ve tahıllar, çeltik ve diğer ürünlerde yapılan araştırmalarda ortaya çıkarılan kadmiyum, nikel, çinko, kurşun, bakır, kobalt, demir ve diğer bulguların izin verilen limitlerin üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Yine DSİ verilerine göre Ergene nehrinin IV. Sınıf kiri su olduğu hiçbir amaç için kullanılamayacağı ve Ergene nehrinin debisinin 1995 yılına kadar saniyede 2 m³ iken 1995 ve sonrasında saniyede 8 m³ e çıktığı ve bu suyun ³/₄'ünün atıksu olduğu belirtilmiştir. Bölge hastanelerinin raporları sonucunda, çevrede yaşayan vatandaşların bünyesinde kanser, tümör ve böbrek yetmezliği hastalıklarına sebep olabilecek ağır metal birikimleri tespit edilmiştir.

Ergene havzası ve kollarının korunması amacıyla 2013 yılı yatırım programında yer alan Ergene havzası arıtma sistemi projesi kapsamında Marmara Denizi Derin Deşarj hattı, HES, Atıksu Arıtma Tesisleri ve Sanat yapılarının yapılması amacıyla 2013/4969 sayılı Bakanlar Kurulu kararının ekli haritasında gösterilen güzergah üzerinde bulunan taşınmazların Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından acele kamulaştırılması; Orman ve Su İşleri

Bakanlığının 24.6.2013 tarihli ve 1596 sayılı yazısı üzerine, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 27. maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 24.6.2013 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Yapılacak Atıksu Arıtma Tesislerinin çıkışından deniz hattı ile birlikte 87 km'lik kolektör hattı yapılması kararlaştırılmış ve hattın geçtiği güzergâhın acele kamulaştırma kararı aynı bakanlar kurulu kararında belirtilmiştir. Deniz derin deşarj sistemi ile arıtma tesislerinden alınan atık suyun deniz tabanına bırakılması Marmara denizinin ekolojik yapısını bozacağı raporlarda belirtilmiştir ve haliçte meydana gelen kirlenmenin bir benzerinin deniz derin deşarj sistemi ile deniz tabanına verilecek olması kirlenmenin ilerleyen zamanlarda Ege ve Marmara denizinde de görülmesini sağlayacaktır. Ergene havzası ve kollarının temizleme çalışmaları ve bölgede var olan sanayi tesisleri, işletmeler ve diğer yapılaşmaların etkin denetiminde geç kalınmıştır.

Bölgede yapılacak çalışmalar bütüncül bir plan çerçevesinde ele alınarak kirliliğin kaynaktan oluşmasının engellenmesi ve yine kaynağında bertaraf edilmesi gerekmektedir. 2014/6357 sayılı Tekirdağ İlinde yürütülmekte olan Ergene Havzasındaki Organize Sanayi Bölgeleri Müşterek Atıksu Arıtma Tesislerinde Arıtılacak Atıksuların Marmara Denize Derin Deniz Deşarjı Projesi kapsamında kolektör hattı güzergâhı üzerinde bulunan ve ekli listede buldukları yer ile ada ve parsel numaraları belirtilen taşınmazların Ergene Havzasındaki Organize Sanayi Bölgeleri adına Tekirdağ Valiliği Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı tarafından acele kamulaştırılması kararlaştırılmıştır.

Ergene Derin Deniz Deşarjı projesi kapsamında alınan ÇED raporlarında 8 adet Organize Sanayi Bölgesinin, yapılması planlanan tünel ve açık kanal kazısı ve çevresel etkileri değerlendirilmemiş ve acele kamulaştırma çerçevesinde halkın katılımı ilkesi gözetilmemiştir. Projenin bütünlüğü açısından bölgede yaşayan halk, STK' lar ve yerel yönetimlerin dahil edildiği geniş bir konsorsiyum meydana getirilerek iş bölümü yapılması gerekmektedir.

- **Tarlabaşı kentsel yenileme ve dönüşüm projesi;** 2000’li yıllardan itibaren Tarlabaşı bölgesindeki çöküntü durumunun artması, suç oranının çok yükseklerde seyretmesi, bölgenin yoksulluk ve tehlikeli bölge olarak algılanması Tarlabaşı bölgesinin kentsel yenileme ve dönüşüm bölgesi ilan edilmesini zorunlu kılmıştır.

Tarlabaşı kentsel yenileme ve dönüşüm alanında yer alan tescilli eser, kültürel ve mimari değerlerin bakımsızlığı, dar sokaklar ve otopark alanının yetersiz oluşu, tehlike arz eden yerleşmelerin korunması ve geliştirilmesi, toplu ve bütünlük projeler çerçevesinde; doğal felaketlere karşı tedbirler almak, bölgede var olan suç oranını düşürmek ve yaratılacak ekonomik canlanma ile yoksulluk probleminin çözümü ve çağın gereksinimlerine cevap verebilen sosyal tesisler ve konutlar oluşturulması hedeflenmiştir.

5366 sayılı Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanunun kabulü sonrasında, Bakanlar Kurulu 20.02.2006 tarih ve 2006/10172 sayılı kararı ile yenileme alanı ve 07.06.2006 tarih ve 2006/10573 sayılı kararı ile de Kamulaştırma kanununa istinaden acele kamulaştırma kararını onaylamıştır.

Bakanlar Kurulu kararları alındıktan sonra mülk sahipleri ve bölge halkını bilgilendirmek amacıyla toplantılar yapılarak bilgi ve görüşler paylaşılmıştır. Beyoğlu Belediyesi bölgenin yenileme alanı ilan edilmesinden sonra avan, uygulama projelerinin hazırlanması ve uygulaması ihalesini gerçekleştirerek, uygun teklifi veren GAP inşaat ile sözleşme imzalamıştır. Avan projenin Yenileme Alanları Bölge Kurulu tarafından onaylanmasından sonra mülkiyet sahipleri, kiracılar, projeden etkilenecek bölge insanları ve STK’lar ile görüşülerek uzlaşma kültürünün sağlanması ve geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Uzlaşma görüşmeleri öncesinde çıkarılan “Acele Kamulaştırma” kararını Yerel Yönetimin ön planda tutarak, uzlaşma görüşmelerine başlaması uzlaşma fikrini ve kültürünü ortadan kaldırmıştır. Bölge

halkı uzlaşma görüşmeleri esnasında; tekrar göç etmeyecekleri, kent mimarisine uygun yeni yerleşmeler sunan, hak ve adalete uygun, kayıpların karşılanacağı ve kat karşılığı baz alınan uzlaşma ve anlaşmayı istemişlerdir. Yine görüşmeler esnasında kentin başka bir yerine göç etmek istemedikleri, binalarına biçilen değerin çok az olduğu, yenileme alanında yapılan ev ve işyerleri için yüksek bedeller istendiğini ve almalarının mümkün olmadığını belirtmişlerdir.

Acele Kamulaştırma kararı ışığında yapılan uzlaşma çalışmaları olumlu sonuçlar vermeyerek, tam anlamı ile katılım sağlanamamış ve projenin başarı oranı düşmüştür.

Tarlabaşı I.Etap Yenileme bölgesinde yer alan mülklerin değeri; SPK Lisanslı Değerleme Şirketi tarafından şu şekilde belirtilmiştir (Tarlabaşı Yenileme Kitapçığı, 2007).

1. Arsa Değerleri (imar hakları, konumu, büyüklüğü)
2. Bina Değeri (bina büyüklüğü, kullanımı, amortismanı, teknik altyapısı vb.)
3. Piyasa Değeri (emlaklardan gelen beklenti tespiti, gerçekleşen reel satış değerleri, ihaleler vb) kriterleri çerçevesinde belirlenmiştir.

Yenileme alanında uzlaşmanın sağlanamadığı parseller üzerinde Acele Kamulaştırma kararı hükümlerince kamulaştırılmıştır.

Proje'nin kamu yararı taşımayıp rant odaklı bir proje olduğunu savunan bölge halkı, mülkiyetlerin değeri arsa payları üzerinden belirlendiğini, kat karşılığı arsa seçeneğinin ele alınmadığını belirtmişlerdir. Bölge insanının yanında akademik çevrelerinde belirttiği üzere dünyada değişen neo-liberal ekonomik politikalar çerçevesinde kentlerde yaşayanlardan ve yerel yönetimlerden çok sermayenin söz sahibi olduğunun altını çizmişlerdir.

Tarlabaşı yenileme alanında mülk sahipleri kendi parsellerini 5366 sayılı kanunun 4.maddesine dayanarak yenilemek amacıyla Yerel Yönetimi yazdıkları dilekçeye cevaben plan bütünlüğünün

bozulacağı söylemi, mülk sahiplerine yenileme önceliği verilmemiş ve ada bazında proje daha karlı hale getirilmiştir. Kentsel yenileme, kentsel dönüşüm yapılan kentin herhangi bir mekanında rant kendiliğinden meydana gelmektedir. Tarlabası yenileme projesinde ortaya çıkan rantın adil paylaşılmadığı görülmektedir.

Bakanlar Kurulunun aldığı acele kamulaştırma kararı uygulama aşamasında yenileme alanında yaşayan hak sahiplerinin haklarının kaybetmemeleri amacıyla bir kurul oluşturularak uzlaşma ve anlaşma süreci sürdürülmelidir. Oluşturulacak kurulda yerel yönetim, meslek odaları temsilcileri, STK'lar, hukukçular, hak sahipleri, yüklenici firma temsilcileri ve varsa kentsel yenileme alanı ile ilgili olarak kurulmuş olan vakıf ve dernekler yer almalıdır.

si sürdürülebilir kent yaklaşımı çerçevesinde kısmen başarılı, kısmen de başarısız olmuştur. Proje bölge insanını projeye dâhil edememesinden dolayı projeyi sahiplenmemişlerdir ve halk katılımı ve sosyal adaleti sağlayamadığından sürdürülebilir olmadığı gibi başarılı da olamamıştır.

● **Yırca köyü Termik Santrali**; Soma havzasındaki kömürlerin ekonomiye kazandırılması ve enerjideki dışa bağımlılığın azaltılması amacıyla Manisa ilçesi Yırca köyünde Termik Santral kurulması amaçlanmıştır.

21.04.2014 tarih ve 28996 sayılı Bakanlar Kurulu kararında; Manisa İlinde tesis edilecek Soma Kolin Termik Santralinin yapımı amacıyla ekli listede buldukları yer ile parsel numaraları belirtilen taşınmazların Hazine adına tescil edilmek üzere Maliye Bakanlığı tarafından acele kamulaştırılması; anılan Bakanlığın 8/4/2014 tarihli ve 10851 sayılı yazısı üzerine, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 27. maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 21/4/2014 tarihinde kararlaştırılmıştır. Çıkarılan acele kamulaştırma kararı 3573 sayılı Zeytinciliğin ıslahı ve yabancıların aşılattırılması hakkındaki kanunun 20.maddesi (zeytinlik sahaları içinde ve bu sahalara en az 3 kilometre mesafede zeytinyağı fabrikası hariç zeytinliklerin

vegatatif ve generatif gelişmesine mani olacak kimyevi atık bırakan, toz ve duman çıkaran tesis yapılamaz ve işletilemez. Bu alanlarda yapılacak zeytinyağı fabrikaları ile küçük ölçekli tarımsal sanayi işletmeleri yapımı ve işletilmesi Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının iznine bağlıdır) ile tezatlık oluşturmaktadır.

Acele kamulaştırma kararına istinaden bölgede kamulaştırma işlemlerine başlanarak zeytin ağaçları sökülmeğe başlanmıştır. Danıştay'a taşınan konu 07.10.2014 tarihinde Danıştay 6.Dairesinin yürütmeyi durdurma kararıyla sonuçlanmıştır. Gerekçeli kararda, "Termik enerji santrali kurulacak olan alanın zeytinlik alan olması, bu alanda enerji santrali kurulmasına olanak sağlayan Yönetmelik hükümlerinin yürütmesinin durdurulması ve bu sahanın amacı dışında kullanılmasına izin verilmemesine karşın, taşınmazlar için kamu yararı kararı alınması ve acelecilik yolu ile el konulmasına olanak bulunmamasının yanı sıra, zeytinlik alanın oluşturduğu bütünlük ve dava dilekçesinde ileri sürülen hususlar dikkate alındığında, davacıların dava açma ehliyetinin bulunduğu, davanın süresinde açıldığı, aksi yönde iddiaların ise yerinde olmadığı görülmüştür. Termik santral yapılması amacı ile planlamaya konu edilemeyen ve bu amaçla kullanılmasına da izin verilmeyen alanda, kamu yararı kararı alınarak acele kamulaştırma yoluna gidilmesine mevzuata göre olanak bulunmadığından, dava konusu Bakanlar Kurulu Kararı'nda hukuka uyarlılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle, öngörülen koşullar olduğundan dava konusu bakanlar kurulu kararı ile acele idari işlemin yürütmesinin durdurulmasına, oybirliği ile karar verildi." Danıştay'ın verdiği bu karar emsal şeklinde olup Zeytinliklerde termik santral kurulmasının önü kapatılmıştır. Bölgede yapılması planlanan Termik santral ülke geneli için enerji açısından kamu yararı bulunmaktadır. Fakat bölgenin zeytin alanı olması, biyolojik çeşitliliğin yok edileceği, termik santralin yaratacağı kirli hava ve diğer faktörler göz önüne alındığında, üstün kamu yararı gereği bölgenin zeytinlik olarak bırakılması ve korunması yönünde olmuştur. Bakanlar kurulu acele kamulaştırma kararı almadan önce bölgeyi incelemek ve bölge halkının görüşlerini dikkate almak zorundadır.

SONUÇ

İdarenin olağan kamulaştırma usul ve uygulamalarının uzun sürelere yayılması nedeniyle, kamunun uğrayacağı muhtemel zararları telafi etmek amacıyla başvurduğu acele kamulaştırma yöntemi kişilerin özel mülkiyet hakkına müdahalesini gündeme getirmektedir.

Acele kamulaştırma yöntemi ilk olarak ülkemizin II. Dünya savaşına girme ihtimaline tedbir olarak düzenlenmiş daha sonraları ise gelişmekte olan ve hızla büyüyen geçiş ekonomisi çerçevesinde; enerjideki dışa bağımlılığı azaltmak amacıyla kurulan birçok tesis ve işletmeye yer temini olarak başvurulmuş ve günümüzde turizmden, kentsel dönüşüme, ulaşımdan, şehirleşmeye birçok alanda kamulaştırmanın hukuki alt yapısı ve dayanağı haline gelmiştir.

Çalışmamız kapsamında Bakanlar Kurulunca çıkartılmış olan bazı kamulaştırma kararları incelenmiş ve açılan tartışma başlıklarında ekolojik dengenin, biyolojik çeşitliliğin, bölge halkının ve çevresel değerlerin göz ardı edildiği görülmüştür.

Bakanlar Kurulu acele kamulaştırma kararı almadan önce, ilgili Bakanlıktan gelen talep Bakanlar Kurulu bünyesinde, alanında uzman kişilerden oluşmuş komisyon tarafından yerinde incelenmelidir. Komisyon proje'den etkilenecek bölge halkının yanı sıra yerel ve kamu yöneticileri, S.T.K.'lar, firma yetkilileri, üniversiteler, diğer kamu kurum ve kuruluşları ve varsa bölgede yer alan dernekler ile görüşerek hazırlayacağı raporda, Bakanlar Kurulunun acele kamulaştırma kararı vermesini katılımcılık esası çerçevesinde, bölgenin tüm seslerini dikkate alarak vermiş olacaktır. Yürütülen sürecin tamamıyla şeffaf ve kamuya açık olarak yürütülmesi ve komisyonun kararlarına kamunun görüşlerini eklemesi kuşkusuz acele kamulaştırma kararlarının meşruluğunu daha da artıracaktır.

Doğal değerleri ilgilendiren acele kamulaştırma kararlarında karar verilmeden önce ÇED süreci sistematik bir biçimde uygulanmalı ve denetlenmelidir.

Sonuç olarak Kamulaştırma Kanununun 27. maddesinde yapılacak değişiklik ile alınacak acele kamulaştırma kararlarının, bireysel fayda ve belirli bir toplumsal kesimin yararından ziyade toplumsal faydanın en üst seviyede gerçekleştirilmesi için yeni yöntemler aranmalıdır. Acele kamulaştırma kararı üstün kamu yararı sağlamanın yanı sıra acele kamulaştırmanın temel dayanağı olan acelecilik hali ve kamunun uğrayacağı muhtemel zararların neler olduğunun sınırları çizilerek açıkça ortaya konulmalı ve kararların süreklilik meydana getirmesi engellenmelidir.

KAYNAKÇA

- [1] Arslanoğlu M., (2013). *Acele Kamulaştırma*. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 19 S. 3 Y, İstanbul.
- [2] İnci E., (2000) *Yargıtay Kararlarında Oluşan Son Eğilimlerle Kamulaştırma, Acele İşlerde El Koyma, Acele Kamulaştırma*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü s.355, İstanbul.
- [3] Güven Y., (1999) *Kamulaştırma İşlemlerinde Kamu Yararı*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, , sayı:1, s.259, Kütahya.
- [4] Keleş R., (1993) “*Kentleşme ve Kamu Yararı*”, *Kent Ve Siyaset Üzerine Yazılar*, Ekonomi Hukuk Kongresinde Sunulan Bildiriler, s:96, İstanbul.
- [5] Kaya C., (2001) “*İdarenin Takdir Yetkisi ve Yargısal Denetim*”, Prof. Dr. Nuri Çelik’e Armağan İstanbul.
- [6] Karahanoğulları O., (1980). *İdarenin Takdir Yetkisinin Kullanılmasına İlişkin Rapor R(80)2 Sayılı Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Tavsiye Kararı*, AÜHFD, C. 45, S.1-4, s. 323, Ankara.

- [7] Akıllıoğlu T., (1991) “*Kamu Yararı Kavramı Üzerine Düşünceler*”, Amme idaresi Dergisi, C.24, S.2, Haziran, s.3-4, Ankara.
- [8] Tekinsoy O ve diğerleri., (2015), *Yıldırım, Yargı Düzenleri ve İdari Yargının Görev Alanı Bölümü*, On İki Levha Yayıncılık, s.707, Ankara.
- [9] Teziç E., Yüzbaşıoğlu N., (2014) *Danıştay Kararlarında Kamu Yararı Kavramı*, Ankara Barosu Dergisi, s.535, Ankara.
- [10] Bozbıyık S., (2010) Üstün Kamu Yararı, <https://surdurulebilirrodtu.wordpress.com/2010/06/03/ustun-kamuyarari/> (20.01.2016).
- [11] Duman H, İ., (2015) *Acele Kamulaştırma İşlemlerinde “Acelecilik” Durumu*, <http://www.ilkerduman.av.tr/makaleoku.aspx?id=825&/Ay%C4%B1n%20Konusu/ACELE%20KAMULA%C5%9ETIRMA%20%C4%B0%C5%9ELEMLER%C4%B0NDE%20%22ACELEL%C4%B0K%22%20DURUMU>). (11/01/2016).
- [12] *Ergene Derin Deniz Deşarjı projesi ve Marmara Denizi Ortak İnceleme Raporu* (2015) <http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/515.pdf> (11.11.2015).
- [13] *Tarlabaşı Yenileme Kitapçığı*, (2007). <http://www.tarlabasi360.com/tr/tarlabasinda-bugun/50soru-50cevap>. (10.12.2015)